

9. Зимняя И. А. Функциональная психологическая схема формирования и формулирования мысли посредством языка // Исследование речевого мышления в психолингвистике. — М.: Наука, 1985. — С.85–99.

10. Леонтьев А. А. Основы теории речевой деятельности. — М.: Наука, 1974. — 325 с.

11. Лисина М. И. Генезис форм общения // Принцип развития в психологии — М., 1978. — С. 268–295.

12. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. — М.: Педагогика, 1986. — 136 с.

13. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека. — М.; СПб.: ПИТЕР, 2008. — 624 с.

14. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. — М.: Изд. МГУ, 1975. — 253 с.

15. Лурия А. Р. Психологическое строение речевой деятельности // Основы нейропсихологии. — М., 1978. — С. 93–127.

16. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. — М.: Педагогика, 1973. — 424 с.

Отримано 10.01.2013 р.

О. В. Кравченко,
кандидат філологічних наук

ОСВІТА ТРЕТЬОГО ВІКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У статті досліджуються перспективи організації освіти людей третього віку в Україні у контексті міжкультурного діалогу, артикульованого Радою Європи. Міжкультурний діалог виступає домінантною складовою у вирішенні завдання жити у новій соціально-культурній моделі світу на засадах поваги прав та основних свобод людини.

Ключові слова: філософія освітньої культури літньої людини, Вища народна школа, Рада Європи, міжкультурний діалог.

Розвиток суспільства на засадах постіндустріального типу соціуму, орієнтованого на людину, здатну до прийняття нестандартизованих, відповідальних рішень, готову до самостійного пошуку та освоєння знань потребує міжкультурного діалогу та випереджаючої, безперервної освіти із суттєвим вдосконаленням організації неформальної освіти літніх людей. Створення Єдиної світової інформаційної системи актуалізує питання розробки нових методологічних засад філософії освіти, як такої, та філософії освіти третього віку, зокрема з акцентуванням уваги на особистій відповідальності перед власним «Я» і перед суспільством.

Відповідальності як особливому типу взаємодії людини і суспільства приділено увагу в працях І. Добронравової, А. Єрмоленко, І. Степаненко; етичному аспекту відповідальності як моральної цінності — в працях В. Малахова, Л. Рубан, В. Шейка; запит інформаційного суспільства на ідею певної цілісності, єдності в багатоманітності складних та надскладних відкритих систем, узasadничення потреби трансдисциплінарного наукового знання, реформування та розвиток адекватної науково-освітньої системи, пов'язаної зі зміною ролі і статусу людини є предметом дослідження сучасних вітчизняних вчених: В. Андрущенко, В. Бігаєва, В. Вихрової, Л. Горбунової, І. Добронравової, С. Клепка, В. Кременя, В. Лутая, М. Михальченка, І. Надольного, В. Пазенка, С. Рижкової, І. Степаненко, В. Шийка, В. Шульгіної, в яких філософським підґрунтям навчально-виховного процесу визначено принципи реалізації можливостей саморозвитку особистості.

Взаємозалежність соціального розвитку суспільства та реалізації інтелектуального потенціалу, творчих здібностей особистості регламентує зміни в інституції освіти, перш за все, вимагає підготовку людини до освіти протягом життя, розвитку нової культури активності людей поважного віку, що можливо реалізувати в комплексному поєднанні формальної і неформальної освіти.

Проблема неформальної освіти людини третього віку в Україні потребує розгляду в координатах міжкультурного діалогу європейського суспільства, що і стала метою цієї статті.

Реалізація поставленої мети забезпечується завданнями:

– проаналізувати специфіку організації неформальної освіти в університетах третього віку в Україні та державної політики щодо задоволення освітніх потреб літніх людей в контексті європейського досвіду;

– запропонувати рекомендації щодо перспектив розвитку освітньої системи ВНШ в Україні в контексті міжкультурного діалогу.

Інноваційні зміни європейського суспільства за умови історичної багатокультурності визначають невід’ємною складовою самоорганізації людини і суспільства ХХІ ст. взаємодію, взаємозбагачення, взаєморозвиток культурного розмаїття світу за принципом: «жити разом у рівності і гідності». На Першому саміті голів держав і урядів країн Ради Європи (Відень, 1993) було зазначено, що повага до культурного розмаїття та його збереження є запорукою відкритого суспільства. На різних історичних етапах питання співіснування культурного розмаїття знаходило власні рішення. Так, для періоду розквіту в Європі національних держав (близько 1870–1945 рр.) характерним було асимілювання, за якого визнавався пріоритет культури більшості, що диктувала панівний спосіб життя. Досвід імміграції повоєнної Європи (після 1945 р.) запропонував нову концепцію суспільного ладу — мультикультуралізм (Швейцарія, 1957 р.), за якої обстоювалось політичне визнання рівності способу життя меншин і більшості. Утім, обидва підходи демонструють виключно протиставлення більшості — меншості, а різниця полягає тільки у визнанні права меншості на відокремлення від більшості замість поглинання першою другою. Більше того, досвід мультикультуралізму свідчить про заглиблення проблеми непорозуміння між громадами через жорстку фіксацію та абсолютизацію відмінностей, що призводить до ксенофобії та обмежує права людини з меншинства.

Зазначене нівелювання індивідуальної самоідентифікації знімає наступна концепція — транскультурність (1990-і рр.), яка надає людині право на осмислення Іншого як потенційно можливого «Я». Транскультура існує в межах кожної культури як її потенціал бути Іншою. «Інша культура сприймається як деяка можливість власної культури. Коли ми включаємо у простір комунікації власні можливості бути іншим, тоді це транскультура, тоді це конструктивно-комунікативний простір творення майбутнього, а не консервація відмінностей мультикультуралізму чи просто толерантне ставлення до відмінностей [3, с. 12].

Третій саміт голів держав і урядів країн Ради Європи (Варшава, 2005 р.) визначив наступну концепцію організації спілкування культурного розмаїття — міжкультурний діалог як засіб взаємопізнання, взаємоповаги, взаємовизнання: «усі різні — усі рівні». Міжкультурний діалог дозволяє досягати рівноваги у пошуках самоідентифікації за неперервного процесу додавання нових шарів до своєї ідентичності без втрати першооснов. Однак, хибно ідеалізувати можливості діалогу, який відбувається лише за добровільної участі людини, у разі відсутності такої потреби — вирішити проблеми в процесі їх обговорення неможливо, навіть неможливо їх артикулювати. Тому сфера застосування міжкультурного діалогу обмежена, але саме ця модель своєю основою має визнання права людини та верховенство права.

Поважаючи свободу людини на самовираження, Європейський Союз оголосив 2008 рік Європейським роком міжкультурного діалогу, з метою створення просторів для здійснення останнього, серед яких — простір розвитку, поширення, передачі міжкультурних знань через освіту. Питання міжкультурної освіти стало темою Конференцій Європейських міністрів освіти: «Декларація про міжнародну освіту в новому європейському контексті», (Афіни, 2003 р.); «Будуємо більш гуманну Європу для всіх: роль освітньої політики» (Стамбул, 2007 р.) та інших європейських рішень. Ключовими галузями міжкультурних знань визнані суспільствознавство, мова, історія, при вивченні яких

застосовують міждисциплінарні підходи і вивчення яких розвивають здатність до аналізу, самоаналізу, самокритичності як підґрунтя для життя у багатокультурному суспільстві (країни, материка, світа).

Своєчасним для інформаційної фази розвитку світової спільноти, зокрема для європейської, є підтримка міжкультурного діалогу на просторах щоденного життя з повагою до фундаментальних прав та свобод людини, серед яких — право літніх людей на соціально-культурну активність. Демографічні зміни, що відбуваються сьогодні у структурі європейського суспільства — зниження рівня народжуваності, збільшення тривалості життя — сприяють «дорослішанню» суспільства, тобто збільшенню чисельності літніх людей. За прогнозами Єврокомісії, до 2060 р. на одну людину віком старше 65 років буде двоє працюючих (сьогодні четверо, а на думку вчених, забезпечувати економічну активність держави мають 6–10 працездатних громадян на одного непрацюючого). Тому виникає потреба у переосмисленні ролі і місця літньої людини у житті сучасного суспільства знань та усвідомлення, що тривалість життя в Європі покоління демографічного буму неспинно зростає, люди почуваються (здебільшого) здоровими і активними довше і прагнуть якомога довше залишатися самостійними та соціально-затребуваними.

Питання збереження активної взаємодії літніх людей із суспільством стало визначальною складовою Мадридського міжнародного плану щодо проблем старіння [5]. І тут нагальним завданням суспільства стає створення умов для солідарності та взаємодії між поколіннями — якісного стрибка, що на теренах префігуративного типу культури [6, с. 323–361] зніме інформаційний розрив між поколіннями, спричинений виникненням спільного досвіду серед молоді раніше, ніж серед дорослих, насамперед, на теренах об'єднання всіх народів світу електронною мережею, а також швидкого поновлення наукового знання. Тобто за префігуративного типу культури (що прийшов на зміну «постфігуративному некритичному пилу» та дещо обмеженій

кофігуративній культурі) молодому і літньому поколінням є чому навчитись одне у одного, а тому є необхідність створити умови для культурного діалогу між поколіннями заради самореалізації, самопізнання та духовного збагачення.

Вища народна школа при Кіровоградському інституті розвитку людини функціонує протягом п'яти років, за цей період її слухачами стали понад 300 літніх людей. Навчання відбувається за кількома напрямками, основними прерогативами є розширення інтересів слухачів, їхня адаптація до умов нового часу, одним з пріоритетів майбутнього розвитку вважаємо налагодження зв'язку між слухачами ВНШ та студентами, адже така співпраця допоможе реалізувати принцип зв'язку та наступності поколінь.

У контексті зазначеного є доцільним: продовжити розробку інформаційно-просвітницької системи для людей літнього віку, що сприятиме соціально-економічному розвитку України та порозумінню між поколіннями. Зазначена система має спиратися на філософію освіти літніх людей в контексті міжкультурного діалогу та мати фінансову підтримку державних і громадських структур. Перспективним напрямом дослідження проблеми є подальше вивчення та обмін досвідом з іншими країнами щодо організації навчання літніх людей в процесі міжкультурної діяльності. Необхідним також є пошук нових — етично-громадянських — шляхів консолідації суспільства України, константою якого виступає соціально-культурна захищеність дітей, літніх людей, природи — тварин, рослин. Зазначеному послуговується вивчення питання мотивації літніх людей до досягнення потенціалу спілкування з молоддю, заради конструктивно-комунікативного простору творення майбутнього.

Interdependence of social development and realization of intellectual potential, creative abilities of the individual governing changes in the institution of education, above all, requires training people to lifelong learning, the development of a new culture of people's activities for venerable age, that can be implemented in a complex combination of formal

and informal education. The problem of non-formal education of the third age in Ukraine requires consideration in the coordinates of intercultural dialogue in European society, and that was the purpose of this paper.

Timely information for the development phase of the international community, particularly European, is promoting intercultural dialogue spaces of everyday life with respect for fundamental rights and freedoms, among them — the rights of the elderly to social and cultural activities.

High public school in Kirovohrad Institute of Human Development has been operating for five years. Training takes place on several fronts, the main interest is to expand the prerogatives of students, their adaptation to the new time, a priority for future development consider establishing communication must replay trainees and students, because such cooperation helps to realize the principle of communication and continuity of generations.

In this context it is appropriate to continue the development of information and educational system for elderly people to facilitate socio-economic development of Ukraine and understanding between generations. This system is based on the philosophy of education of elderly in the context of intercultural dialogue and to have the financial support of state and public structures. Promising area of research is to further the study and exchange of experiences with other countries to organize training older people in the process of intercultural activities. It is also necessary to find new - moral and civic background — by consolidating society in Ukraine, which is the constant socio-cultural protection of the elderly.

Key words: *philosophy of education culture of elderly people, High Public School, the Council of Europe, intercultural dialogue.*

Список літератури

1. *Архипова С. П.* Організаційно-педагогічні аспекти надання освітніх послуг в умовах «Університету Третього Віку» / С. П. Архипова // Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціальних змін. — Черкаси, 2012.

2. *Борисова М.* Неформальна освіта людей третього віку у Канаді / М. Борисова // Вища школа: — спец. випуск 7. — 2011. — С. 40–47.

3. Горбунова Л. С. Мультикультуралізм в освіті: імперативи, можливості та загрози / Людмила Степанівна Горбунова // Культура і Сучасність: альманах. — К.: Міленіум, 2011. — № 1. — С. 5–13.

4. Коваленко С. М. Неформальна освіта дорослих: досвід організації та перспективи реалізації в Україні / С. М. Коваленко // Педагогічні науки. — 2008. — С. 30–38.

5. Мадридський міжнародний план дій по проблемам старения [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.un.org/russian/document/declarat/ageing_program_ch1.html

6. Рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи 1283 щодо історії та вивчення історії в Європі, 1996 рік.

7. Winterton J., Winterton R. Widening Participation in Learning through Adult Residential Provision: An Evaluation / J. Winterton, R. Winterton. — London: Eldwick Research Associates, 2012. — 96 p.

УДК 37.017.7-316.621-053

О. М. Шамич,

кандидат педагогічних наук, доцент

ПІДЛІТКИ ТА ЇХ ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ

Представлена стаття розкриває різні підходи до визначень понять «громадянин», «громадськість», «активність», «громадянська активність», на основі узагальнення та систематизації робиться визначення «громадської активності особистості» та «громадської активності підлітка» та розкривається структура цих понять.

Ключові слова: громадськість, активність, громадська активність.